

Om Franz

Alle steder hvor det var mig muligt, opsøgte jeg udstoppede dyr, kranier og lignende zoologiske rariteter. I en marskandiser butik, som var beliggende i flere små og tæt pakkede kælderlokaler i Danmarksgade kom jeg ofte. Pludselig en dag stod en udstoppet knopsvane til salg, - en grålig til okkerbrun ca. 4 måneder gammel fugl. Monteret på en sort fodplade. Jeg blev meget betaget af fuglen, som jeg købte for 50,- kr., og indlemmede i min samling.

Ham, - marskandiserhandleren kendte Franz. Han fortalte mig om en person som havde flere hundrede udstoppede fugle i sit hjem, og som selv udstoppe- de. Det var Franz.

Og Franz skulle, viste det sig snart, komme til at sætte præg på resten af mit liv. Havde jeg ikke mødt ham, ville mange ting have været anderledes. Et livsforløb ville ikke være blevet det som det blev. Jeg var dybt betaget af Franz – og så meget op til ham.

Franz var i virkeligheden en stakkel, som levede et sølle liv, - men det kunne jeg ikke se. Ikke dengang i alt fald.

Alle viste udstopninger
er lavet af Franz Arndt

Franz, som var fyldt 30 da jeg lærte ham at kende, var faktisk dobbelt så gammel som jeg, - der netop var fyldt 15 – eller 16 år. Han boede med sine forældre i et skummelt gammelt forsømt hus, som faktisk var ret uhyggeligt at være gæst i. Hans far var tysker – og holdt sig helt for sig selv, gennem et par år, tror jeg, - inden han begyndte at tale med mig. Ofte stod han bare og så på

hvad vi lavede, uden at tale til eller med os. Han kunne stå halvt oppe – halv nede af enten bagtrappen – eller på trappen til kælderen og se på os, uden at mægle et ord. Jeg tror aldrig han var faldet til i Danmark, hvor han må have mødt Franz's mor, sikkert mens han var tysk soldat i 40'erne. Forældrene var begge meget gamle, - syntes jeg. Måske knap 70 år, men da jeg ikke kendte andre kammerater med så gamle forældre, syntes jeg virkelig at de var gamle. Familiens husførelse var meget spartansk. Jeg husker at der altid lugtede af kål i dette hus. Og de få gange hvor jeg har spist med, - fik vi da også kål under én eller anden form.

Kålsuppe eller kålblade med lidt kødsovs imellem – eller som en slags surt stuvet hvidkål. Altid kål. Og Franz'es mor lavede kun mad én gang om ugen. Jeg husker at hun havde en enorm stor emaljeret gryde på et gasblus, hvori hun lavede maden. Så er maden vel blevet varmet op hver dag i ugens løb, indtil der blev lavet en ny enorm portion til den efterfølgende uge.

Forældrene boede i stueetagen, og Franz havde 1. salen – og kælderen i huset. Man måtte gå til bagsiden af huse, hen til en stor voliere, hvori Franz holdt en stor hornugle. Den tudede og lod sine store gule øjne rulle i hovedet, - ligesom for at sige velkommen – har du set mig! Den ugle havde Franz i 5 – 6 år hvor jeg jævnligt kom i huset. En dag sad den dog ikke og tudede sin velkomsthilsen som vanligt. Nå, dette skænkede jeg nu ikke nogen tanke i første omgang. Nej, først da jeg kom indenfor så jeg at uglen var kommet ind i Franz'es stue. Den sad nu og så på mig fra toppen af en hegnsstolpe, som var placeret op ad skrivebordet. Den sad musestille, som kun ugler kan, og stirrede på mig. Meget længe, - inden jeg opdagede at var den altså udstoppet. Franz havde skudt den – og udstoppet den.

Når man stod og ventede ved den grønne bagdør, - ved siden af ugleburet, - måtte man ofte vente længe, - meget længe, inden der blev åbnet for en. De var meget langsomme til at åbne for gæster, - hvorfor ved jeg ikke, men alting foregik ligesom i slowmotion derude i dette mærkelige hus. Indenfor kunne man på et meget lille repos, - under en kvadratmeter, vælge en dør til højre – og komme ind i forældrenes køkken. Man kunne gå tværs over repos- 'et og ned ad kældertrappen – eller man kunne gå til venstre og op ad trappen til Franz's lejlighed på 1. sal. Hele trapperummet var oplyst af kun én ganske svag nøgen pærer som hang i en stofledning ned fra loftet, - så der altid føltes skummelt og uhyggeligt. Halvt oppe af trappen, - efter den havde slået et knæk, var monteret en lang dyb hylde, som var lysegrå. Den var tydeligvis lavet af et gammelt bræddegulv, men kun malet på oversiden. Jeg tror nu de færreste lagde mærke til selve hylden, - for det der stod på den, ville unægtelig få de fleste til at spærre øjnene op en ekstra gang. Den var fyldt med kranier – og så et enkelt stort glas, akkurat ligesom et stort henkogningsglas. I dette glas hang et *kattel* i formalin, - med mave og hals sprættet op, så man ganske nøje kunne studere hvordan indvoldene var placere i forhold til hinanden. Meget lærerigt for en dyrlæge-studerende - hvis altså der skulle komme en sådan forbi, - hvilket jeg tvivler på har været tilfældet.

Kranierne stammede fra en hest, en ko, en lama, en hvalros *uden elfenben*, en odder, en ræv, en kroghjort med gevir og så slagterens hund oppe fra "Skipperen". Ja, og så stod der et menneskekranium hvori var placeret to glaskugler i øjenhulningen. Det var helt gulbrunt og stadig med få rester fra sit "levende liv". Der havde Franz fundet på kirkegården bag Ansgar kirken. Senere solgte han menneskekraniet til vor fælles bekendt, som selv klarede det med afkogningen og blegning i brintoverilte.

Når man var kommet op ad trappen var der 2 mørkebrune døre, - den ene førte ind til et lille the-køkken, og den anden ind til en lille stue, som udover at være tæt pakket med for længst udtjente møbler, også var fyldt op med en stor

eftersyn en

Franz Arndts hjem + udstop. struds

De fleste af fuglene stod i glasskabe og montre, som var placeret op ad samtlige vægge samt i skunk og afblændede vinduer. I hver ende af stuen var et enkelt blyindfattet vindue, som ikke lod meget dagslys slippe igennem. Rummets belysning bestod af en lysekroner samt – rundt om hvor der nu var plads – diverse petroleumslamper, som alle var funktionsdygtige. Dette var belysningen, - og den var helt speciel! Det var et mærkeligt ”naturaliekammer” hvor – måske – 400 par glasøjne stirrede stift på en. Der var atmosfære og en helt speciel og ganske ubeskrivelig både lugt og stemning. Ikke kun fordi tingene og lyset var specielt, men også fordi Franz talte meget, meget sagte – når vi opholdt os i stuen. Han talte nemlig stille og lavt, men andægtigt om hver enkelt fugl. De havde hver især sin egen helt specielle historie. Vi talte sammen som man gør på en læsesal, for ikke at forstyrre andre.

Franz havde et gammelt ramponeret skrummel af et skrivebord, som var det eneste møbel, udover glasskabene, der var placeret op ad en væg. Over bordet – altså oppe i luften – hang med udspilede vinger, en ”flyvende” musvåge med en mus i den ene fanger. Til højre for bordet stod på en opsats en udstoppet havørn – og til venstre stod en udstoppet kanelgrib med nøgen hals. I skufferne, - der har vel været 6 – 8 i hver side var hans store ”hemmelige” samling, - som han først viste mig, efter flere års bekendtskab. Når man trak

en skuffe ud, var den beklædt med grønt filt hvorpå sirligt var placeret det ene kuld æg efter det andet. Jeg mener at han må have haft op mod et par hundrede kuld æg.

Ude i the-køkkenet stod et gasblus hvorpå vi udover at lave the, - ofte har stået og afkogt forskellige kranie- og skeletdele.

Hjortekranium afkoges

Og det var også her Franz sammenkogte sin pasta som han smurte indvendigt på skindene, når han udstoppede dyrene. Pastaen bestod af arsenik, sæbespån, savsmuld, kamfersprit og kogende vand. Ingredienserne opbevarede han, sammen med andre nyttige kemikalier i køkkenbordet ved siden af vasken. I et højt køkkenskab, hvorfra der var udluftning til det fri, tørrede han sine nyligt udstoppede dyr, - og i andet skab opbevarede han sin samling af formalins præparater, - så som: en *halv* menneskehjerne, et menneskefoster, - samt fostre fra en gris, en rotte og en kat, et stykke af en ko mave samt et stykke kød hvori var fundet trikiner, en spoleorm, en bændelorm, forskellige frøer og tudser, hugorme samt snoge og forskellige fisk. I det sidste

køkken underskab stod 15 – eller måske 17 udstoppede nøddekriger. Dem havde han skudt og udstoppet det år hvor der var invasion af disse fra Sibirien. (Det var i 1968).

Nede i kælderen rådede Franz over 3 af 5 små kælderrum. Forældrene havde et ualmindeligt gammelt vaskehus med optænding under en gruekedel – og et fyrrum med brændefyr til koks og træ. I det første rum hvori man kom ind i kælderen stod en fuglevoliere, hvor han holdt indfangede danske fugle. Jeg husker det beboet af dompap, korsnæb, stillits og nogle mejser. Jeg er ikke sikker, men mener nok han havde en idé om at indfange fugle på træk om foråret, - han var i øvrigt meget dygtig til at fange fugle med sine net. Han holdt fuglene i volieren indtil de havde skiftet fjer og når de havde den smukkeste mulige fjerdragt aflivede han dem og frøs dem ned i sin dybfryser. Senere kunne de så tøs op og udstoppes. Nu havde familien jo ikke selv en frostboks, så der var lejet en boks ude på landet i et gammeldags frysehuse. Sidst i 60'erne har disse frysehuse stadig været en del af landsbybilledet.

”Andel frysehus” – hvor hver andels-haver rådede over en boks. (Ikke det hus Franz var med i)

I det midterste kælderrum havde han sit kombinerede konservatorværksted og bronze bogstavs sliberi. Her udstoppede han dyrene, hvorefter de stod til tørre oppe i køkkenskabet – for senere at blive opmagasineret i det sidste kælderlokale, hvorfra han solgte det han ikke selv ønskede at beholde.

Bronze-bogstavs-sliberi, - ja, hvad er det? Jo, også på dette punkt adskilte Franz sig fra de fleste. Han ernærede sig af at slibe bronzebogstaver, af den slags man anvender på gravstenene. Et bronzestøberi leverede ham de ”råstøbte” bogstaver, som han derefter gradede af og polerede med 2 – 3 forskellige file og noget karborundum slibepapir. Dette sad han troligt nede i kælderen ved en nøgen pære og arbejdede med dag efter dag.

Ja, faktisk år efter år. Måske derfor var han altid hvid og bleg i huden. Han var faktisk ret sjælden ude i dagslyset. Bogstaverne blev både leveret og afhentet af bronzestøberimesteren.

A B C D E F G
H I J K L M N
O P Q R S T U
V W X Y Z Æ Ø

Herover: Krage udstoppes

De døde dyr som skulle udstoppes, - dem kom forskellige ”kunder” jo med ved døren. Han interesserede sig ikke meget for sin påklædning. Det vil nu sige, - han gjorde forsøget – og han kunne godt have set pænt ud i tøjet, for han klædte sig i en nyvasket pæn hvid nylon skjorte hver dag, bandt sit meget mørkegrønne slips om halsen, (dette bar han også når han sad og sleb bogstaver) – og et par musegrå bukser. Der var kun det ved det at tøjet ikke var nyt. Udover de tre hvide nylonskjorter ejede han kun ét sæt tøj – en grønlig habit. Alt tøjet havde han købt 10 – 12 år forinden jeg lærte ham at kende. Og i de år vi havde fornøjelsen af hinanden, fik han intet nyt tøj.

Franz var ellers udlært herreekviperingshandler, - men det var der absolut ingen som kunne se!

Jeg kom hos Franz hver eneste dag – efter skoletid gennem flere år. Det var min største fornøjelse at se ham sidde og udstoppe dyr. Han drev en ganske udmærket – om end lyssky – forretning fra denne kælder! Ofte når jeg havde fået halvrådne dyr i zoologisk have, har Franz udstoppet dem for mig. Han var umådelig dygtig, - og for ham fandtes ikke en opgave som var umulig. I 1968 havde jeg og Jørgen været på cykeltur fra Sønderjylland til Aalborg. (Med ophold i Varde hvor jeg var sammen med Vibeke). På den tur kom jeg forbi en antikvitetshandel i Randers, hvor en udstoppet stork stod til salg. Den var ikke pæn, men kostede også kun 200,- kr. Den gav mine forældre mig i fødselsdagsgave, jeg fik Frantz til at bløde den op, og stoppe den om.

Da jeg havde fået kørekort tog vi ofte rundt i landet og købte dyr hos andre konservatorer. Jeg drev jo en omfattende bytteforretning med dem. (se kapitlet: Naturhistorisk Museum). Jeg leverede fodstykker til dem, som jeg fik ”afregnet” i døde dyr, - som så Franz siden hen udstoppede for mig.

Franz døde i en tidlig alder. Kun 41 år gammel. Først fik han problemer med synet, og bar ganske tunge briller, da glasset var så tykt, men senere blev han blind. Senere fik han afsat en fod og derefter måtte man amputere det ene ben under knæet – og ugen før sin død, blev det andet ben amputeret. Han led af en uhelbredelig sukkersyge.

Det er min overbevisning at intet normalt menneske er ondt, - eller ønsker ondt for andre, - men jeg var nødt til at afbryde forbindelsen med Franz få år inden han døde. Han gik for vidt, og havde ingen skrubler med sin samlermani. Han blev kriminel, - selvom ingen tilsyneladende opdagede det. Selvfølgelig har det i sig selv været kriminelt at indsamle fugleæg. – Og en enkelt fredet fugl er vel også blevet skudt eller aflivet i utide. Værst var dog en aften jeg aflagde ham et besøg, da chokerede han mig virkelig. Sagen var den at jeg jo havde været så heldig at træffe en ældre sømand, af hvem jeg havde købt en udstoppet sneugle.

Min ”grimme” men *danske sneugle*

Ny udstoppet sneugle

Den var ganske vist både grim, mølædt og gammel og meget medtaget af alder, men dog en dansk udstoppet sneugle fra sidst i 1800-tallet. Sådan en er virkelig

sjælden, og vil være dyr at erhverve fra en konservator. Jeg købte den for 35 kroner, - som jeg stjal fra min mors køkkenskuffe. Jeg glemmer ikke de skæl ud som jeg fik af både mor og far. Men jeg var helt ”oppe at køre” for at få uglen til min samling. Nå, men den sneugle ærgrede Franz sig over at jeg havde fået fat i, - for han manglede arten i sin samling. Den aften jeg kom ud til Franz, lå der en nylig – stadig frisk – afdød sneugle på hans arbejdsbord i kælderen. Det er faktisk ubeskriveligt at fortælle hvor sjælden sådan en er. Jeg undrede mig meget over hvordan han havde fået den, - hvilket han dog ikke ville oplyse om. Dagen efter fik jeg oplysningen. Det stod på forsiden af Aalborg Stiftstidende. Aalborg Zoologiske haves to sneugler var blevet stjålet. Jeg så nu kun den ene, - men er overbevist om at han har haft dem begge. Da kunne jeg godt se, at det var noget skidt, og at han var gået for vidt, - og vort forhold kølnedes.

Der gik måske et lille år inden vi igen så hinanden, - og da fremviste han mig et udstoppet eksemplar af én eller anden meget sjælden fugl. I dag husker jeg nu ikke hvilken, men i alt fald en af de virkelig truede danske arter. Senere læste jeg i en avis en artikel om en fuglesamler nede i Midtjylland som var blevet holdt op med et oversavet jagtgevær, og der netop, blandt meget andet havde fået stjålet sådant et udstoppet præparat. Da havde jeg fået nok. Jeg så aldrig Franz igen, og mener aldrig at han blev anmeldt for sit noget ulovlig virke.

Hvad skete der med alle hans rariteter? Jeg har hørt følgende, - som jeg er tilbøjelig til at tro er sandt. Akkurat den dag Franz blev begravet, var selvfølgelig hans ”leverandører” og ”kunder” mødt op. Én af dem tilbød Franz’es mor at sælge bogsamlingen og alle de udstoppede dyr, - hvilket hun skulle være blevet glad for at få assistance til. Vedkommende skulle have afhentet det hele – og fik det over en længere periode afhændet, men der er aldrig sket nogen afregning til moderen. Vedkommende forsvandt med fortjenesten. Jeg har set at moderen levede 10 år længere, og således må have været ca. 90 da hun døde mæt af dage. Faderen døde få uger inden Franz. Der var ingen familie – kun bekendtskaber og måske et par venner.

Ude hos Franz kom mange forskellige mennesker, og jeg vil kort nævne 3 af dem som skilte sig ud fra de øvrige. En mand som boede i Gøttrup, tæt ved Han Herreds Vejler, og som et par år havde ”specialiseret” sig som fuglefanger af brushaner. Han fangede brushanerne på dansepladserne om foråret, ved at opsætte fugle snarer. Disse snarer fremstilledes af fisketråd, - og blev monteret med en kraftig ståltråd som et spyd i jorden –når så fuglene i deres parringsspil

kom på pladsen og fik benet ind i en sådan snarer, blev de uhjælpeligt fanget. En ganske modbydelig – og heldigvis – forbudt fangstmetode. Han kom så en gang imellem og indfangede de stakkels forpinte fugle, som han aflivede, og senere fik udstoppet hos Franz. Jeg oplevede engang at være med ude hos ham. Han var en fattig landarbejder, som var blevet enkemand og arbejdsløs og stod uden a-kassehjælp. Blandt andet fuglene blev fanget, for at han kunne mætte sine børns munde. Han afsatte brushaner over det ganske land, men en dag blev han ”opdaget” og anmeldt – og jeg er blevet fortalt at socialforvaltningen i Fjerrisle tog vare på hans børn. Engang i 1980’erne besøgte jeg Jagt og Skovbrugsmuseet i Hørsholm, - og der så jeg hans snarer samt andre modbydelige fangstmetoder udstillet.

Franz havde meget ofte besøg af en vognmand – jeg ved ikke helt hvilken ”forretning” de gjorde sammen, men han var i alt fald altid i akut pengebeknøb. Senere fik jeg at vide at han havde begået et væbnet bankrøveri. I den bank, hvori han var kunde. Derfor holdt politiet og ventede på ham, - da han kom tilbage efter sit bankkup!

En kollega til Franz, som boede i Brovst gik en dag amok. Vi fik oplyst – at han havde jagtet sin mor ud af huset, som han delte med hende, - og havde skudt efter hende, medens hun løb zig-zag hen ad gaden. Hen endte på psyk.

Franz ved at udstoppe min struds